

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

Comunicarea cu pacientul copil

Introducere

1.1. Organizarea mediului spitalicesc într-o unitate pediatrică

1.2. Comunicarea cu copiii

1.2.1. Comunicarea prin imagini

1.2.2. Activități ludice/Jocuri

1.2.3. Povestirea

1.3. Deprinderi soft în comunicarea cu pacientul copil

1.4. Predarea deprinderilor soft

1.5. Activități practice

Resurse online

Video tutorial

Communicating
with children
Tutorial

0:03 / 13:59

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

Introducere

"Pacientului nu-i va păsa niciodată de cât știi până nu va ști cât de mult îți pasă."

(Terry Canale - American Academy of Orthopaedic Surgeons Vice Presidential Address)

Comunicarea este una dintre cele mai frecvente activități la care participă ființa umană. Prin comunicare transmitem și primim mesaje, inițiem și menținem relații, rezolvăm conflicte. Comunicarea este un act social care poate fi efectuat în mod deliberat sau involuntar, conștient sau inconștient - prin gesturi, mimică, postură, stil de îmbrăcăminte, chiar și prin tăcere fiind posibilă transmiterea unor mesaje specifice.

Comunicarea medic-pacient este o componentă majoră a procesului de îngrijire a sănătății. Medicii se află într-o poziție unică de respect și putere. Hippocrates a sugerat că medicii pot influența sănătatea pacienților. Comunicarea efectivă între medic și pacient poate fi o sursă de motivație, stimulare, reasigurare și susținere. O bună relație medic-pacient poate spori satisfacția profesională și poate întări încrederea de sine a pacienților, motivația și viziunea pozitivă asupra stării lor de sănătate, care ar putea influența rezultatele îngrijirii medicale.

În ceea ce privește comunicarea cu pacientul pediatric (în ambele sensuri, către și dinspre acesta), încurajarea unei comunicări adecvate este elementul fundamental în construirea unei culturi a sănătății medicale centrate pe pacienți și pe nevoile acestora.

Informațiile trebuie transmise într-o manieră clară și angajatoare, care ajută personalul medical și oferă în același timp copiilor și familiei lor posibilitatea de a deveni parteneri în cadrul consultației și îngrijirii.

Comunicarea trebuie să fie:

- Deschisă și completă, adaptată nevoilor copilului și particularităților sale de dezvoltare;
  - Bazată pe demnitate și respect (medicii și personalul medical ascultă pacientul și iau în considerare nevoile și preferințele sale în luarea deciziei privind planul de îngrijire a sănătății);
  - Construită pe participare - pacienții și familiile lor sunt încurajați să participe la actul medical și la procesul de luare a deciziilor pe care acesta îl presupune;
  - Realizată prin colaborare: personalul medical, pacienții și familiile acestora, precum și personalul administrativ colaborează pentru realizarea unui act medical de înaltă calitate, eficacitate și eficiență.
- Comunicarea adecvată cu pacienții și familiile acestora are scopul de a transmite un mesaj, dar și de a stabili o legătură cu pediatrul și personalul medical, pornind de la valorile primordiale ale profesiei medicale - dorința de a ajuta atât la oferirea unei îngrijiri medicale de înaltă calitate, cât și la suportul moral și psihologic oferit celor care suferă.

În departamentele pediatrice, unde pacienții sunt copii, este important ca mediul și materialele utilizate să faciliteze comunicarea cu copiii, acestea fiind adaptate la înțelegerea și nevoile lor.

Pe lângă comunicarea verbală și nonverbală, în comunicarea pediatrică se pot utiliza următoarele strategii: jocurile, marionetele, păpușile, cărțile, jucăriile, imaginile și activitățile cu caracter ludic, acestea contribuind la eliberarea de stres și scăderea anxietății.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

Resurse online

Patient-Physician communication: the why and how <http://jaoa.org/article.aspx?articleid=2093086>
Articolul subliniază valoarea comunicării dintre doctor-pacient precum și cele mai bune strategii pentru o comunicare eficientă.

The Most Important Skill in Medicine - <http://www.medscape.com/viewarticle/764270>
Articolul argumentează faptul că cea mai importantă deprindere în domeniul medical este comunicarea interactivă, individualizată, pacienții care comunică bine răspund bine la tratament și sunt mai satisfăcuți de calitatea îngrijirii medicale.

Doctor-patient communication: A review <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3096184/>
Articolul stabilește beneficiile și barierele comunicării și prezintă sugestii de îmbunătățire.

Barriers for doctor-patient communication
<https://www.canceradvocacy.org/resources/communicating-with-your-doctor/barriers-for-the-doctor-and-the-patient/>

Situl prezintă anumite bariere în calea comunicării, fie din partea medicului, fie a pacientului.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

1.1. Organizarea mediului spitalicesc în Departamentul pediatic

Acest subcapitol al modului pornește de la prezentarea organizării Clinicii de Pediatrie 1 din Tîrgu Mureș. Clinica de Pediatrie 1 este un departament în Spitalul Clinic Județean de Urgență Tîrgu Mureș și deține 40 de paturi. Este organizată pe diferite compartimente, cum ar fi gastroenterologia, terapia intensivă, reumatologia, hematologia și oncologia, nefrologia, dar și pediatria generală.

Saloanele

Fiecare salon este echipat cu cel puțin un pat pentru mamă și copil, de asemenea o baie și o noptieră. Există însă și secții cu paturi multiple. Internarea pacienților depinde de patologie, fiecare compartiment din clinica noastră are cel puțin un salon. În multe clinici de pediatrie, saloanele pot fi monitorizate în mod special iar pentru o atmosferă mai plăcută, pereții pot fi decorați cu picturi cu diferite teme de natură sau scene de basm; părinții pot avea propria canapea pentru dormit și o perdea pe care să o poată trage pentru a-și asigura un mic spațiu privat când este nevoie.

Echivalente, TV, jucării

Copiii admiși la Clinica Pediatrie 1 beneficiază de o sală de joacă unde pot găsi jucării multiple, un televizor și echipamente pentru fizioterapie și sport. Aici se pot relaxa și uita de durere pentru cel puțin câteva ore. Pereții holurilor sunt decorați cu scene din povești și desene animate.

În alte clinici de pediatrie, facilitățile pot include o gamă largă de servicii cum ar fi Wi-Fi gratuit, spălătorie, magazin mobil, jocuri: programe speciale ca de ex. Medbuddies (= un program prin care unui student voluntar medical sau nursing i se atribuie un pacient pentru a desfășura cu acesta diferite activități); centre de activitate (= zone fără proceduri medicale, unde copiii se distrează, desfășoară activități artistice, muzică, jocuri potrivite pentru nevoile lor de dezvoltare și care favorizează legăturile familiale și sociale); saloane de așteptare dotate cu computere unde se poate petrece timp cu familia; cărucioare speciale pentru transportul copiilor în spital etc. toate aceste facilități oferind o abordare plină de compasiune și adaptată nevoilor copiilor.

Unele clinici pediatrice pot avea servicii de hidroterapie sau terapie ocupațională pentru pacienții copii care nu sunt imobilizați la pat, implicându-i în activități care le dezvoltă abilitățile motorii, comportamentale și de gândire și care pot îmbunătăți calitatea activităților zilnice ale copilului bolnav. S-a recurs uneori la angajarea unor specialiști/terapeuți prin muzică și artă pentru a ajuta copiii cu perioade lungi de spitalizare să se exprime și să își înțeleagă sentimentele și temerile. De asemenea, pot fi organizate activități școlare pentru copiii de vârstă școlară.

Locuri de joacă, kituri de calmare și eliberare de stres

“Poți descoperi mai mult despre o anumită persoană într-o oră de joacă decât într-un an de conversație” (Plato)

Jocul este o formă de comunicare ce exploatează comportamentul nonverbal. Ca atare, **jocul** poate fi folosit în sala de consiliere pediatică deoarece reduce frica și anxietatea, crește bucuria și îmbunătățește deschiderea pacientului față de medic. Se poate astfel iniția contactul și construi încrederea pacientului copil în medic, pe care altfel îl percepe ca pe o persoană străină și de care îi este teamă.

Spațiul de joacă de la Clinica Pediatrică 1 este format din *Sala de jocuri* și *Grădina Magică*, în special ultima fiind un loc ce îi ajută pe copii să se simtă bine, să se elibereze de stres - deoarece există multe flori, copaci și bănci, unde copiii se pot relaxa împreună cu mamele lor sau chiar cu personalul medical. Acest mediu promovează jocul și deci comunicarea deschisă și permite copiilor

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

să fie copii chiar și atunci când sunt bolnavi și internați departe de casă.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

Tutoriale online destinate proiectului

Prezentarea clinicii Pediatrie 1 - Tutorial în limba română cu subtitrare în engleză

<https://www.youtube.com/watch?v=577SVfhQFe4&feature=youtu.be>

Este o prezentare a Clinicii Pediatrie 1 din Tirgu Mures, Romania

Tutorial Prezentarea Clinicii Pediatrie 1 – versiune în limba engleză

<https://youtu.be/IWbRHyrQ1yo>

Este versiunea în limba engleză a prezentării Clinicii Pediatrie 1 din Tirgu Mures, Romania

Resurse online

Riley Hospital Tour

<https://www.youtube.com/watch?v=MjRO2bsLDXo>

Este prezentarea unu spital pediatric din perspectiva a doi foști pacienți. Spitalul, deși deschis în 1924, a fost modernizat și transformat într-o unitate de îngrijire pediatrică modernă cu cele mai performante facilități menite a optimiza șederea în spital a pacienților copii: cuprinde spații deschise, pereți decorați cu faianță colorată și imagini de artă, cărucioare roșii pentru transportul copiilor în clinică.

Video Tour of Benjamin Russel Hospital for Children

<https://www.youtube.com/watch?v=NodxZ8VfrBc>

Este turul unuia dintre cele mai moderne spitale pediatrice, cu saloane și băi private pentru copii și noul-născuți, cu un sistem modern de educație a pacientului, spații de relaxare, camere pentru activități, zone de așteptare confortabile și plăcute la fiecare etaj, bufet, capelă, chiar și echipamente de uz casnic.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

1.2 Comunicarea cu copiii

Potrivit cu principiile UNICEF, comunicarea cu copiii trebuie să fie adaptată vârstei, holistică, pozitivă, bazată pe punctele tari și inclusivă:

Principiul 1 - “comunicarea cu copiii trebuie să fie adaptată vârstei și să se bazeze pe prietenie”
Recomandările pentru acest principiu includ:

- Utilizarea unui limbaj adaptat, personaje, povești, muzică și umor;
- Încurajarea și modelarea interacțiunii pozitive și a gândirii critice;
- Utilizarea unor efecte speciale în mod judicios și înțelept.

Principiul 2 - “comunicarea cu copiii trebuie să abordeze holistic copilul” și se bazează pe recomandări ca:

- Utilizarea unei abordări integrate în comunicare;
- Oferirea de modele pozitive pentru adulți în relația lor cu copiii;
- Crearea unor așa-numite “zone de siguranță.” Comunicarea ce are la bază zonele de siguranță este extrem de importantă deoarece siguranța și securitatea sunt fundamente pentru dezvoltare și învățare. Zonele de siguranță sunt spații unde copiii vulnerabili – bolnavi sau abuzați - se pot refugia în timp de criză, fie că este vorba de locuri fizice, mentale sau emoționale, unde copiii simt că sunt ascultați și înțeleși, unde se simt protejați și pot debănda încredere și optimism.

Principiul 3 - “comunicarea cu copiii trebuie să fie pozitivă și bazată pe puncte forte” - se bazează pe recomandări ca:

- Construirea încrederii;
- Folosirea modelelor pozitive;
- Rolul activ al copilului;
- Evitarea daunelor/prejudiciilor.

Principiul 4 - “comunicarea cu copiii trebuie să răspundă nevoilor tuturor copiilor, inclusiv ale celor dezavantajați” și se bazează pe următoarele recomandări:

- Respectarea demnității fiecărui copil, indiferent de religie, rasă, culoare, limbă, naționalitate;
- Comunicarea trebuie să fie liberă de stereotipuri;
- Încurajarea aspectelor pozitive ale culturii locale și tradițiilor.

Pentru toate grupele de copii, comunicarea trebuie să invite copilul să vizualizeze, să-și imagineze, să audă, să creeze.

Optimizarea comunicării cu copilul bolnav

Purvis (2009) abordează provocările comunicării cu care medicii pediatri se pot confrunta atunci când interacționează cu copiii și importanța aplicării celor patru elemente: empatie, angajare, înrolare și educație. Autorul subliniază importanța comunicării cu un copil, subliniind semnificația activităților verbale, nonverbale și de comunicare, importanța luării în considerare a etapelor cognitive și de dezvoltare ale acestuia și adaptarea la nevoile specifice ale sugariilor, copiilor și adolescenților.

Comunicarea cu pacienții copii necesită abilități speciale, talent și instruire. Copiii care suferă, alături de cei care se confruntă cu abuz sau ale căror răni sau temeri provin din dureri fizice, discriminare bazată pe handicap sau etnie, au nevoie de locuri care să le confere siguranță iar pediatrii și personalul medical trebuie să fie conștienți de acest lucru și capabili și dispuși să ofere acestor copii sprijinul și consilierea extrem de necesare, pe lângă intervenția strict medicală.

Cea mai bună strategie de comunicare pentru copii se bazează pe ceea ce personalul medical poate învăța chiar de la copii. Prin urmare, cel mai important lucru pe care îl pot face este să le acorde toată atenția, să petreacă timp cu ei, să le solicite și să le respecte părerea despre ceea ce li s-a

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

comunicat.

Acordați copiilor opțiuni (abilitarea). În măsura în care este posibil, medicii pediatri și personalul medical trebuie să ofere copilului control asupra examinării medicale, de exemplu: "Vrei să ne uităm mai întâi la ochi sau la urechi?" "Vrei ca mama să te țină în timp ce îți examinez piciorul?", "Vrei să scot eu bandajul sau vrei să o faci tu?". De asemenea faptul de a permite unui bebeluș să se joace cu stetoscopul înainte de a i-l aplica la piept, nu numai că îl convinge că nu reprezintă o amenințare, ci oferă și copilului un control asupra a ceea ce se întâmplă.

Copilul trebuie informat. Un dialog care se desfășoară cu pacientul pediatric în timpul examenului fizic îmbunătățește cooperarea și ajută la atenuarea anxietății. Toți pacienții își doresc să cunoască procedurile și manevrele care se efectuează asupra corpului lor, iar examenul fizic este o asemenea procedură. Chiar și la vârste mici, de doi sau trei ani, copilul trebuie informat despre ceea ce îi face medicul și ce îi va face, de ex.: „Acum ne uităm la cealaltă ureche” sau „Acum ascultăm pieptul” etc. În cazul copilului mai mare sau al adolescentului, probabil că pediatrul va pune stetoscopul pe piept și va spune doar: "Respiră adânc".

Un zâmbet prietenos, o atingere blândă și o vorbă bună pot ajuta copiii de toate vârstele iar micile glume pot face examinarea mai puțin înfricoșătoare în cazul copiilor mici: "Ei bine, nu ti-am gasit niciun cartof în ureche" sau "Parcă am auzit un lătrat acolo (după ce am ascultat abdomenul)". Copiii sunt, în general, atât curioși, cât și concreți în gândirea lor. Ei vor aprecia o explicație a ceea ce aveți de gând să faceți și de ce. Apoi explicați-le ce ați găsit într-un limbaj adecvat stadiului lor de dezvoltare.

Weiss (2003) și National Patient Safety Foundation (2013) propun câțiva pași pentru a îmbunătăți comunicarea cu pacienții copii:

- **Reduceți ritmul atunci când vorbiți** și petreceți ceva mai mult timp cu pacientul și familia. **Stați jos, nu în picioare. Ascultați mai mult, vorbiți mai puțin.**
- Folosiți un limbaj simplu, fără termeni medicali, ex, *tensiune mare* în loc de *hipertensiune*, *medic de inimă* în loc de *cardiolog*.
- Folosiți analogiile (e.g. "Un tub care este parțial înfundat și nu permite aerul sau apa să treacă în mod corespunzător" – este o ilustrare folosită pentru a desemna un vas colmatat. În cazul utilizării unui translator, acesta trebuie instruit să aleagă termeni comuni în locul celor medicali așa după cum îi folosește și pediatrul, de altfel.
- Folosiți **imagini** deoarece acestea îmbunătățesc înțelegerea și memoria.
- **Repetati punctele cheie.** Puteti folosi simple schițe însoțite de un limbaj simplu.
- Utilizați tehnici de tipul **teach-back or show-me (arată-mi, învață-mă)** (Schillinger et al., 2003). Cereți pacienților/părinților să vă demonstreze că au înțeles dar evitând întrebarea "Ati înțeles?" Pacienții vor răspunde afirmativ, chiar dacă nu au înțeles (Weiss, 2003). Exemplu de Teach-back: "Ce-i vei spune păpușii tale despre durerea de burtică? "Vreau să mă asigur că ai înțeles ce ți-am explicat. Poți să îmi re-explici mie ceea ce ți-am spus mai înainte?" "Te rog să-mi arăți unde ții termometrul."

Weiss (2003) oferă sugestii pentru pregătirea materialelor scrise pentru copii și părinți:

- Conținut: limitat la câteva puncte cheie — doar ceea ce copilul și/sau părintele trebuie să rețină.
- Text: folosiți diateza activă, cuvinte, propoziții și paragrafe scurte, undeva la nivelul clasei a 6-a.
- Fontul literelor: cel puțin de 12, Arial sau Times New Roman; nu folosiți toate literele scrise cu majuscule. Formatul: evitați textul dens, lăsați spațiu suficient, folosiți ilustrații simple.

Această parte a modulului oferă informații suplimentare despre importanța adaptării comunicării la vârsta pacientului copil:

- [Age-adapted communication with children](#)

Resurse online

Communicating with children

[https://www.unicef.org/cwc/files/CwC_Final_Nov-2011\(1\).pdf](https://www.unicef.org/cwc/files/CwC_Final_Nov-2011(1).pdf)

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

Resursă UNICEF online despre adaptarea comunicării la vârsta copilului, cultura, caracterul pozitiv, pentru a-i forma încrederea, stima și a-i cultiva interesul și participarea.

Purvis, M. John. (2009). The Challenges of Communicating with Pediatric Patients. AAOS

<http://www.aaos.org/news/aaosnow/feb09/clinical5.asp>

Articolul subliniază importanța unei comunicări de succes cu copiii, cu accent pe elementele verbale și nonverbale și luarea în considerare a etapei de dezvoltare cognitivă, comunicarea adaptându-se nevoilor specifice ale copiilor mici și adolescenților.

Communicating with Pediatric Patients and their Families: the Texas Children's Hospital Guide for Physicians, Nurses and other Healthcare Professionals

<https://media.bcm.edu/documents/2015/76/palazzi-et-al-tch-guide-to-patient-communication.pdf>

O carte care detaliază comunicarea în mediul pediatric, incluzând și elemente de comunicare interculturală.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

1.2.1 Comunicarea prin imagini

Imaginile sunt elemente importante ale comunicării. Copilul care privește imaginile va fi captivat de personaje. Comunicarea vizuală prin imagini se realizează la nivel psihic într-o manieră conștientă. Imaginile folosite în comunicarea cu pacienții copii trebuie să fie clare, explicite și, de asemenea, atractive.

Folosirea de povestiri, cuvinte, elemente vizuale și modele care construiesc încrederea și competența ar trebui să fie dublate de un limbaj adecvat ("Sunt atât de mândră că ai înghițit tabletele", "Uite cât de bine ne-am curățat mâinile" „Ești un model pentru alții pentru că nu folosești droguri").

În loc să descrie situații sau imagini înfricoșătoare, comunicarea ar trebui să se bazeze pe modalități prin care copiii se pot ajuta singuri atunci când se tem (vorbind cu un adult în care au încredere, cântând un cântec, gândindu-se la o amintire fericită etc.).

Copiii cu nevoi complexe de comunicare (CCN) au aceleași nevoi sociale, emoționale sau fizice ca și ceilalți copii. De asemenea, unele proceduri spitalicești pot duce la imposibilitatea de a comunica din cauza intubării, traheotomiei. În acest sens, comunicarea prin imagini, clip art, reprezintă un ajutor pentru a evalua localizarea durerii pacientului și a ajuta la comunicarea anumitor mesaje în perioada în care copiii nu pot vorbi. Fotografii ale prietenilor, familiei, animalelor de companie, activitățile preferate sunt adesea plasate pe peretele salonului pentru a permite unui copil internat în spital și care poate fi temporar incapabil să vorbească, să-i spună medicului pediatru, asistentelor medicale și vizitatorilor despre cum este el / ea în viața obișnuită = propria sa carte de vizită.

În ceea ce privește imaginile și tehnologia digitală, *SmallTalk Pain Scale* (<http://itunes.apple.com/us/app/smalltalk-painscale/id403058256?mt=8>) este o aplicație care conține o serie de descrieri ale durerii prin imagini, care permit copilului să comunice tipul și nivelul durerii. Este destinat copiilor cu afazie, apraxie și dizartrie.

Tutoriale online create pentru proiect

What do you want to do today?

<https://www.youtube.com/watch?v=UVny9TwiOeY>

Copilului i se vor arăta multe imagini care reprezintă simboluri / imagini ale anumitor activități. El va fi rugat să aleagă trei dintre ele. Alegerile vor fi făcute ca urmare a solicitării: "Ce dorești să faci astăzi?" Tutorial în limba română cu subtitrări în limba engleză

What do you want to do today?

<https://youtu.be/d8p4ld1wv98>

Tutorial în engleză despre utilizarea imaginilor pentru o mai bună comunicare

How are you feeling today?

<https://www.youtube.com/watch?v=0pswrJLawZw>

Tutorial: Simptomele ca imagini – cu subtitrare în limba română

How are you feeling today?

<https://youtu.be/UuakcUBhAr4>

Tutorial Simptomele ca imagini în limba engleză – utilizarea imaginilor pentru o mai bună comunicare

Drawing what and how I feel

<https://youtu.be/Vb3TKwtTzRY>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

Tutorial în engleză despre folosirea desenelor pentru o mai bună comunicare cu pacientul copil

Resurse online

Effective Communication in Children's Hospitals

<http://www.patientprovidercommunication.org/pdf/25.pdf>

Un ghid despre comunicarea cu copiii.

SmallTalk Pain Scale

<http://itunes.apple.com/us/app/smalltalk-painscale/id403058256?mt=8>

Aplicație care conține imagini cu descrierea durerii - ajută copilul să comunice tipul și nivelul durerii.

1.2.2. Activități ludice - Jocuri

Una dintre cele mai importante forme ale manifestării unui copil este **jocul**, întreaga activitate psihică fiind formată, dezvoltată și restructurată sub influența jocului. Prin joc, copiii sunt ajutați să fie mai atenți și să participe la comunicare. Comunicarea participativă oferă copiilor și adolescenților ocazia de a se angaja cognitiv, fizic și emoțional. Interacțiunea poate fi, de asemenea, îmbunătățită cu ajutorul mijloacelor tradiționale, cum ar fi cărți, jucării, păpuși, cantece, televiziune, videoclipuri.

Există mai multe motive care determină frica copiilor de medici, asistente medicale și spitale în general, ca de exemplu anticiparea evenimentelor dureroase, a unui mediu neprietenos sau necunoscut, a fețelor nefamiliare, a lipsei de înțelegere a ceea ce se întâmplă, și, nu în ultimul rând, a amenințării cu pedeapsa prin "doctor / injecție", frecvent folosită de părinți când copiii sunt răi. Necunoscutul poate provoca teamă și anxietate, atât la copii cât și la părinți. Deoarece jocul este expresia naturală a copilului, el nu îl asociază cu stresul și teama

Prin urmare, prin implicarea copiilor în jocuri și jocuri de rol, preocupările, îngrijorările și temerile lor pot fi ocolite, copiii fiind implicați indirect într-o situație medicală în care nu se tem să pună întrebări și chiar să ia parte la luarea deciziilor despre starea lor și suferință. Utilizarea jucăriilor și a păpușilor reprezintă o strategie de comunicare ce reduce stresul, prin care se atrage atenția asupra mesajului mai degrabă decât asupra fricii și anxietății pe care copilul o întâmpină.

Pe lângă faptul că acordă atenție mesajelor principale, intenționate, copiii învață însă și din elementele accidentale și neintenționate ale unui joc (de exemplu, dacă personajele se comportă în funcție de rolurile tradiționale prescrise de gen, cum reacționează îngrijitorii, vizual la temerile sau greșelile copiilor etc.). Prin urmare, este important să acordăm o atenție deosebită tuturor aspectelor mesajelor unei activități ludice, atât evidente cât și mesaje subliminale.

Tutoriale online create pentru proiect

Jocul – Păpușa este bolnavă

<https://youtu.be/nT5uG5-VYi8>

Tutorial în limba engleză – Ilustrează utilizarea activităților ludice, a jocurilor și păpușilor în comunicarea cu pacienții copii.

Jocul cu păpuși

https://youtu.be/MLgNI_qZSpo

Tutorial în limba engleză – Ilustrează utilizarea activităților ludice, a jocurilor și păpușilor în comunicarea cu pacienții copii.

Resurse online

Pediatric Nursing – Caring for Children and Their Families (2012)

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

https://books.google.ro/books?id=ZN4EhF1m1QkC&pg=PA418&lpg=PA418&dq=stories+in+pediatric+communication&source=bl&ots=drf8dUNETq&sig=dQopQsqZlonTs_NDFd-1RwUmrAE&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEWjlu7nm4JDVAhVxSZoKHcCqDCU4ChDoAQhRMAY#v=onepage&q=stories%20in%20pediatric%20communication&f=false

Pasajul disponibil online oferă sugestii practice referitor la comunicarea cu pacienții copii prin povești, jocuri și muzică.

1.2.3. Poveștile

Principiile educației bazate pe prietenie se aplică în egală măsură unei comunicări bazate pe prietenia cu pacienții copii. Adulții și în special copiii, învață cel mai bine când conținutul este prezentat în moduri interesante și sub forma unor povestiri, mai degrabă decât dintr-o prezentare didactică. Aceste tehnici includ, printre altele, *învățarea activă* în care sunt incluse nevoile și opiniile copiilor. Dacă comunicarea este distractivă și inspirată, copiii vor adera cu siguranță la sensul dorit.

Povestirile pot fi un instrument eficient de comunicare și influențare a pacienților copii datorită capacității lor de a angrena cititorul sau ascultătorul. Povestirile sunt folosite în intervențiile terapeutice deoarece îmbunătățesc relația cu pacienții copii, le evaluează nivelul de teamă și anxietate și le explică procedurile, pregătindu-i pentru următoarele tratamente. De exemplu, posterul „Să ne spălăm pe mâini” a fost elaborat pentru copiii de vârstă școlară în timpul unui atelier de construire a capacităților de dezvoltare holistică a copiilor din Indonezia. Grupul de lucru a ales ca model pentru poster o fetiță și a prezentat secvențial spălarea corectă pe mâini prin intermediul acestei „povești” (umezirea, folosirea săpunului, frecarea și clătirea). S-a folosit de asemenea o rimă pentru fiecare imagine, posterul terminându-se cu fetița bucuroasă examinându-și mâinile curate. Activitățile suplimentare au inclus adaptarea rimei la un cântecel ce se cântă la școală sau acasă când copiii se spală pe mâini. Posterul a integrat educația în domeniul igienei, învățarea prin rimă, consolidarea încrederii în sine și poate fi folosit ca model pentru predarea diferitor deprinderi, atât copiilor, cât și adulților.

În povestire, rolul copiilor poate fi fie de ascultător, fie de povestitor. Atunci când copiii ascultă, medicul va relata o poveste similară cu ceea ce pacientul va experimenta în timpul unei proceduri sau investigații, pentru a explica indirect ceea ce se va întâmpla, prin ochii personajului.

Copiii pot fi, de asemenea, încurajați să producă ei înșiși povestiri despre alți copii care au fost în situații dificile (diagnosticați cu cancer sau HIV, au un handicap, au trecut printr-un dezastru, au pierdut o ființă dragă), dar au supraviețuit și se simt bine, pentru a-i ajuta să depășească teama de boală și de suferință.

În cazul *povestirii reciproce*, pacientul poate fi rugat să continue ceea ce pediatrul a început, apoi medicul pediatru reiterează și continuă puțin și apoi cere din nou copilului să intervină și așa mai departe.

Pornind de la un caz real sau fantastic, **povestea terapeutică** are rolul de a media durerea și suferința, apropiindu-l pe copil de realitatea în care, în orice moment, poate apărea o resursă sau un sprijin care să-l ajute să-și înfrângă teama, incertitudinea, neputința. Intrând pe tărâmul poveștii, copilul se uită pe sine. Povestea nu poate fi explicată, nu oferă soluții sau verdicte dar poate fi înțeleasă de cel care o ascultă. Ea poate reprezenta un punct de plecare în inițierea unei comunicări cu copilul atunci când acestuia îi este greu să vorbească despre sentimentele sale, prin crearea unei punți de legătură interpersonală între sine și evenimentele din poveste. Există diferite moduri de realizarea a metaforelor terapeutice: povești originale, desene animate, diverse teme ce pornesc de la povestiri populare sau științifico-fantastice, pot fi create de către terapeut sau preluate din viața reală.

Example: The story - “How to handle better the pain?”

Tutoriale online create pentru proiectt

How to handle better the pain?

<https://youtu.be/YYIIB02UUC8>

Tutorial care demonstrează cum pot fi ajutați pacienții copii să suporte mai bine durerea.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

The tree of my troubles

https://youtu.be/Pcuf2uEL8_M

Acest tutorial ilustrează utilizarea poveștilor pentru o mai bună comunicare cu pacienții copii.

Resurse online

Pediatric Nursing – Caring for Children and Their Families (2012)

https://books.google.ro/books?id=ZN4EhF1m1QkC&pg=PA418&lpg=PA418&dq=stories+in+pediatric+communication&source=bl&ots=drf8dUNETg&sig=dQopQsqZlonTs_NDFd-1RwUmrAE&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEWjlu7nm4JDVAhVxSZoKHcCqDCU4ChDoAQhRMAY#v=onepage&q=stories%20in%20pediatric%20communication&f=false

Pasajul disponibil online oferă sugestii practice despre modul în care se poate comunica mai eficient cu pacienții copii prin povești, jocuri, muzică.

Pediatric Therapy corner – Achieving effective joint communication through social stories

<http://www.pediastaff.com/blog/pediatric-therapy-corner-achieving-effective-joint-communication-through-social-stories-7880>

Articolul oferă o succintă prezentare a strategiilor de comunicare eficientă cu pacienții copii și definește rolul povestirii și contextele în care poate fi utilizată.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

1.3 Deprinderi soft în comunicarea cu pacienții copii

Capitolul detaliază unele dintre cele mai importante deprinderi soft implicate în îngrijirea medicală pediatrică și care pot facilita o comunicare eficientă:

- **Observation and Listening: Observarea și ascultarea** – arta comunicării necesită nu doar deprinderi de comunicare verbală ci și deprinderi legate de observare și ascultare.
- **Medical jargon versus simple language: Jargonul medical vs limbajul simplu** – utilizarea jargonului medical poate crea bariere în comunicarea cu pacienții în general, cu atât mai mult în comunicarea cu pacienții copii, fapt pentru care pediatrii trebuie să utilizeze un limbaj simplu, amabil și clar.
- **Asking questions: Adresarea de întrebări** – angrenarea copiilor în conversație este extrem de importantă și se realizează prin arta de a le adresa întrebări, fără a ignora însă răspunsul la întrebările copiilor înșiși.
- **Empathy: Empatia** – răspunsul empatic este important mai ales atunci când sunt implicate emoții negative puternice ca de ex. teama, furia sau tristețea.
- **Active Listening: Ascultarea activă** – anumiți factori pot facilita sau, dimpotrivă, inhiba ascultarea activă.
- **Humor: Umorul** este un mod de stabilire a unei relații spontane, calde cu pacientul, reduce teama și anxietatea legate de necunoscut.
- **Solving problems and critical thinking: Rezolvarea problemelor și gândirea critică** ajută la managementul problemelor în situații de criză și la surmontarea conflictelor.
- **Intercultural sensitivity: Sensibilitate interculturală** - Comunicarea cu copiii bolnavi trebuie să ia în considerare nevoile pacientului dar și ale familiei, respectând în același timp valorile și credințele lor.

Resurse online

Communicating with Pediatric Patients and their Families: the Texas Children's Hospital Guide for Physicians, Nurses and other Healthcare Professionals

<https://media.bcm.edu/documents/2015/76/palazzi-et-al-tch-guide-to-patient-communication.pdf>

Este o prezentare exhaustivă a comunicării cu pacienții copii, incluzând și elemente de comunicare culturală.

Do Patients Understand?

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3037129/>

Articolul pune în discuție ce înțeleg pacienții și părinții din explicațiile medicale, subliniind utilizarea unui limbaj simplu și a imaginilor în comunicarea eficientă cu aceștia.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

1.4 Predarea deprinderilor soft

Predarea deprinderilor soft nu implică neapărat metode speciale ci se aplică metode de predare / învățare și strategii implicate în comunicarea generală medic-pacient. Acest capitol oferă descrierea metodelor care au fost aplicate în partea practică (1.5.) a modulului Comunicarea cu pacienții copii.

- [Team-based learning](#) (TBL): **Învățarea pe bază de echipă** este o strategie de învățare (mai degrabă decât de predare) axată pe studenți și coordonată de lector, care explorează munca în echipă la clasă și evaluarea, pentru a spori învățarea activă și gândirea critică.
- [Flipped Classroom](#) - "**Clasa inversată**" este o abordare a predării în care activitățile tradiționale de la clasă sunt inversate cu cele de studiu individual.
- [Role play](#) (RP): Studenții învață în moduri diferite iar **jocul de rol** poate fi o metodă preferată pentru că învață prin experiențe concrete.
- În **scenariile DA/NU**, studenților li se oferă atât soluția bună, cât și cea proastă la o problemă, interviu etc. La soluția bună se poate ajunge fie inductiv fie deductiv, în funcție de nivelul de autonomie sau control de care dispun sau li se oferă doar scenariul necorespunzător (așa NU) și trebuie să îl descopere pe cel bun.
- [Problem-Based Learning](#) (PBL): **Învățarea bazată pe problematizare** - În această abordare studenții învață în grupuri mici sub îndrumarea unui lector. Ei explorează o problemă predeterminată.
- [Reflective Learning](#) (RL): **Învățarea reflexivă** este un model important de învățare care se bazează pe principiul dobândirii cunoștințelor și al înțelegerii derivate din experiența proprie a cursantului.
- [Simulations and Models](#): **Simulările și modelele** sunt instrumente pentru evaluarea performanței clinice într-un mediu asemănător realității prin imitarea problemelor clinice reale. Evaluarea performanțelor clinice a studenților este dificil sau chiar imposibil de realizat fără implicarea un pacient real. Pacienții standardizați sunt persoane sănătoase care au fost instruite să reproducă în mod fiabil istoria și / sau constatările fizice ale unor cazuri clinice tipice. Uneori se folosesc actori, alții un membru al personalului medical poate fi pacient standardizat. Utilizarea unui SP este concepută pentru evaluarea abilităților clinice ale studenților, făcând examinarea cât mai obiectivă.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

1.5 Activități practice

Jocul cu bule de săpun – Cum tratăm cu pacienții copii agitați/speriați

http://softis-ped.pixel-online.org/files/training/IO2/1/PA1-Soap_bubbles.pdf

Activitatea practică nr. 1 (PA1) ilustrează scenariul “Clasa inversată” (Flipped classroom) pentru predarea deprinderilor soft: observare, comportament participativ, comunicare verbală/nonverbală în cazul unui copil agitat/nervos. Conținutul pe care studenții îl descifrează autonom: *Soap bubbles*” <https://youtu.be/4R6SbdnBtOs> (Videoclip în limba română cu subtitrare în limba engleză)

Învățarea în echipă (TBL) – Cum te simți azi? – Simptomele ca imagini

<http://softis-ped.pixel-online.org/files/training/IO2/1/PA2-TBL.pdf>

Activitatea practică PA2 are la bază un scenariu de muncă în echipă (TBL) pentru predarea deprinderilor soft: utilizarea unui limbaj simplu, repetiții, întrebări retorice, întrebări deschise, imagini, pentru a comunica mai eficient cu pacienții copii. Problema adresată: complexitatea limbajului.

Învățarea bazată pe problematizare (PBL) – Cum faci față suferinței

<http://softis-ped.pixel-online.org/files/training/IO2/1/PA3-PBL.pdf>

Activitatea practică PA3 are la bază scenariul învățarea bazată pe problematizare, exploatează munca în echipă și utilizarea videoclipului pentru predarea unor deprinderi soft ca: dezvoltarea logică a dialogului, rezolvarea problemelor și creativitatea, utilizarea suporturilor vizuale și a întrebărilor eficiente. Problema adresată: incapacitatea copilului de a înțelege termenii abstracti și relațiile cauzale.

Scenariul DA/NU – “Jucăria este bolnavă”

<http://softis-ped.pixel-online.org/files/training/IO2/1/PA4-Toy.pdf>

Activitatea practică PA4 are la bază Scenariul Da/Nu care exploatează discuțiile în grup și utilizarea jocurilor în comunicarea cu copiii pentru a preda deprinderi soft ca: gândirea critică și creativitatea, argumentarea într-un mod profesional și manierat. Problema adresată: surmontarea fricii de injecții la copii prin utilizarea jocurilor în comunicare.

Comunicarea cu adolescenții – Jocul de rol și învățarea reflexivă

<http://softis-ped.pixel-online.org/files/training/IO2/1/PA5-RP.pdf>

Activitatea practică PA5 are la bază jocul de rol și învățarea reflexivă în predarea deprinderilor soft ca: ascultarea empatică, cooperarea și construirea încrederii, flexibilitatea. Problema adresată: bariere în comunicarea cu un pacient adolescent.

Tutorial video – Comunicarea cu pacienții copii prin jocuri

<http://softis-ped.pixel-online.org/files/training/IO2/1/PA6-Games.pdf>

Activitatea practică PA 6 are la bază argumentarea unui scenariu bazat pe formular, studenții examinează tutorialul video creat în cadrul proiectului intitulat *What would you like to do today?* <https://www.youtube.com/watch?v=UVny9TwiOeY> (video în limba română cu subtitrare în limba engleză) pentru predarea deprinderilor soft: comunicarea verbală și non-verbală adaptată vârstei copilului mic (3-4 ani). Problema adresată: îmbunătățirea comunicării cu pacientul mic prin folosirea imaginilor. S-a inclus și o transcriere a materialului video.

Tutorial video– Comunicarea cu pacienții copii prin desen

<http://softis-ped.pixel-online.org/files/training/IO2/1/PA7-Drawings.pdf>

Activitatea practică PA7 are la bază argumentarea unui scenariu bazat pe formular, studenții examinează tutorialul video creat în cadrul proiectului *Drawing what and how I feel* - <https://youtu.be/Vb3TKwtTzRY> Problema adresată: îmbunătățirea comunicării cu pacienții copii cu vârste între 8-10 ani prin utilizarea desenului. Deprinderi soft implicate: comunicarea verbală și nonverbală cu copiii mai mari prin utilizarea desenelor.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

Gândirea critică – Copacul cu problemele mele: Jocuri și/sau povești?

<http://softis-ped.pixel-online.org/files/training/IO2/1/PA8-CT.pdf>

Activitatea practică PA8 este o lecție bazată pe utilizarea materialului video la clasă și a **jocurilor vs poveștilor** pentru a preda-forma abilitatea de rezolvare a problemelor cu un copil necooperant în vârstă de 4 ani, care refuză să comunice. Lecția se bazează pe două tutoriale create în cadrul proiectului: Jocul – *The toy is sick* (<https://youtu.be/nT5uG5-VYi8>) și povestea *The tree of my troubles* – (https://youtu.be/Pcuf2uEL8_M)

Resurse online

Glossary of Medical Education Terms

<https://www.mededworld.org/Glossary.aspx>

Wojtczak, A. (2003) Glossary of Medical Education Terms. AMEE Occasional Paper No 3. Dundee:AMEE.

Team-based learning: A practical guide: AMEE Guide No. 65

<http://dx.doi.org/10.3109/0142159X.2012.651179>

Așa după cum sugerează titlul, acesta este un ghid practic pentru învățarea bazată pe echipă.

Michaelsen, L.K. (2004) **Team-Based Learning: A Transformative Use of Small Groups in College Teaching**. Stylus Publishing.

www.mededworld.org/Publications/Textbooks/Team-based-Learning-A-Transformative-Use-of-Small.aspx

Este un ghid complet pentru implementarea TBL cu scopul învățării în profunzime.

Davidson, L.K. (2011) **A 3-year experience implementing blended TBL: Active instructional methods can shift student attitudes to learning**. www.mededworld.org/Publications/Articles/A-3-year-experience-implementing-blended-TBL-Activ.aspx

Articolul raportează rezultatele unei experiențe de 3 ani în aplicarea metodei de lucru în echipă (TBL) și a modulelor de învățare online în învățământul medical la nivel de licență.

Parmelee, D.X. and Hudes, P. (2012) **Team-based learning: A relevant strategy in health professionals' education**.

www.mededworld.org/Publications/Articles/Team-based-learning-A-relevant-strategy-in-health.aspx

Articolul explică importanța și relevanța metodei TBL în educația medicală, opținând în favoarea includerii acesteia ca strategie eficientă de învățare/predare.

Video clip - University of Texas at Austin (2011) **Team-Based Learning: Group Work that Works**

www.mededworld.org/Resources/Resources-Items/Team-Based-Learning-Group-Work-that-Works.aspx

Este un video deosebit realizat de către University of Texas, Austin care rezumă esența metodei TBL

Bergman, J., Overmyer, J. & Wilie, B. (2011) **'The Flipped Class: What it is and What it is not'** The Daily Riff

<http://www.thedailyriff.com/articles/the-flipped-class-conversation-689.php>

Articolul introduce noțiunea de Flipped class (clasa inversată) și exemplifică această metodă.

Joyner B, Young L. **Teaching medical students using role-play: Twelve tips for successful role-plays**. Medical Teacher. 2006;28:225–229. doi: 10.1080/01421590600711252.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16753719>

Articolul oferă indicații pentru îmbunătățirea jocului de rol ca metodă de predare/învățare.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project Number: 2016-1-RO01-KA203-024630

Role-play for medical students learning about communication: Guidelines for maximising benefits

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1828731/>

Articolul prezintă avantajele și dezavantajele jocului de rol în educația medicală.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.